

Det önskade bättre urvalet

En komparativ studie av ett indelat och ett värvat kompani i 1800-talets Värmland

C-uppsats Militärhistoria påbyggnadskurs FHS HT 2017

Av: Johan Hernberg

Handledare: Lars Ericson Wolke

Examinator: Lars Garpenhag

Inledning	sida 3
Bakgrund	sida 3
Syfte	sida 8
Frågeställningar	sida 9
Teoretiska utgångspunkter	sida 10
Centrala begrepp	sida 10
Metod, material och avgränsningar	sida 11
Forskningsläge	sida 14
Disposition	sida 16
Undersökning	
Manskapets ålder och tjänstgöringsår	sida 17
Manskapets geografiska rörlighet och vakanser	sida 26
Avslutande diskussion	sida 37
Käll- och litteraturförteckning	sida 40

Bilden på försättsbladet föreställer före detta indelta knektar som marscherar framför kung Gustav V, Trossnäs 1912.

Källa: Kr.A. Gruppfotosamlingen. Värmlands regemente.

Inledning

Annika Nordgren Christensen skriver i *En robust personalförsörjning av det militära försvaret* att sedan Sverige infört ett militärt försvar där rekryteringen baseras på frivillighet så har antalet sökande till tjänsterna inte motsvarat förutsättningarna för att upprätthålla ett effektivt försvar.¹ Utredningen förklarar att om Sverige skall ha en, som titeln antyder, robust personalförsörjning av det militära försvaret så behöver incitamenten som utgör den primära dragningskraften i personalrekryteringen justeras med bland annat ett kombinerat system av plikt och frivillighet, civila utbildningsmöjligheter samt, framförallt, marknadsanpassad lön för den primära målgruppen.²

Claes Bergström har undersökt personalförsörjningen under volontärsystemet som fanns mellan 1901 och 1952 där han kan konstatera att systemet hade brister som liknar de som beskrivs av Nordgren Christensen. Framförallt gällde det försörjningen av underbefäl inom armén som ansågs problematisk och skilde sig från exempelvis signaltrupper och trängen där erfarenheten av tjänsten kunde ses som meriterande i en senare civil anställning och att detta kunde väga upp det stora problemet vilket var, framförallt, löner som inte följde den civila konjunkturen.³ I Bergströms analys finns en liknande problematisering av anställda soldater som Nordgren Christensen framhåller där det fokuseras på lönevillkor för manskapet, något som försvars och krigsmakten har svårt att konkurrera med och därför får vara beredd på att ha vakanser med de krav som ställs på en anställning.

Bakgrund

Innan Sverige införde värnplikten, för att sedan avveckla för att sedan återigen införa densamma, så bestod Sveriges primära försvar av knektar som tillhörde indelningsverket eller av värvade knektar som framförallt tjänstgjorde som garnison i städerna.⁴ Från och med 1812 i och med beväringssinrättningen så fanns även en tidig form av värnplikt, införd på Gotland 1811 med

---

¹ Nordgren Christensen, Annika. 2016. *En robust personalförsörjning av det militära försvaret*. Statens offentliga utredningar. Stockholm. Sida 17.

² Nordgren Christensen, sida 174-176.

³ Bergström, Claes. 2011. "Frivillig personalförsörjning". Sida 31. http://www.kkrva.se/wp-content/uploads/Artiklar/113/kkrvaht_3_2011_5.pdf Hämtat 2018-01-04 13:12.

⁴ Adolfsson, Roger. 1988. "Garnisonen, staden och källmaterialet". *Ett militärt stadsproletariat*. (Artéus, red.) Militärhögskolan. Stockholm. Sida 13.

Nationalbeväringen vars uppgift var att ha ett försvar på en strategiskt viktig plats som dessutom var kostnadseffektiv.⁵

Indelningsverket har sitt ursprung i det som brukar kallas det äldre indelningsverket, skapat av Gustav Vasa som en billig och effektiv lösning där knektar värvades på frivillig grund och där det fanns möjlighet att försörjas genom jorden i form av ett soldattorp som ingick i, och utgjorde en del av, lönen.⁶ Under 1600-talet och det trettioåriga kriget så fick den svenska armén sitt inhemska manskap från framförallt utskrivningar.⁷ Utskrivningarna kunde slå hårt åt samhällen där stora delar av den manliga befolkningen dog, framförallt av sjukdomar men även av strider som exempelvis slaget vid Lund där sammanlagt 8300 man ur de svenska och danska leden dödades av sammanlagd ungefär 18000 kombattanter.⁸ Guillemot nämner en studie av Jan Lindegren som undersökt Bygdeå socken som utarmades av utskrivningar med stora ekonomiskt långvariga effekter som följd.⁹ Åren efter kriget i Skåne grundläggs det yngre indelningsverket eller det ständiga knektehållet där tanken var att manskapet i armén och flottan skulle sättas upp av rotebönder som gick samman för att bekosta en knekt och förse denne med ett torp.¹⁰ Flottan delades upp på ett liknande sätt men med skillnaden att manskapet bodde nära örlogsbaser och utskeppningshamnar och kavalleriet sattes upp genom att en eller flera bönder satte upp en ryttare och erhöll skatten från ett eller flera hemman.¹¹ Tanken var att ha ett manskap som fick sin primära försörjning från jorden och där ansvaret för rekryteringen låg på bönderna samt att manskapet fick öva regelbundet och man skulle slippa utskrivningarna. Under det stora nordiska kriget så blev det dock återigen problem med att rekrytera tillräckligt med manskap och man skapade därför så kallade tre och femmänningsregementen där rotebönderna gick ihop med tre eller fem rotar för att sätta upp ytterligare en knekt.¹² Rotebönderna förband sig även att vara behjälplig på soldattorpet om knekten befann sig på fälttåg eller övning och det kunde även stipuleras om hjälp med utsäde eller lån av utrustning och dylikt.¹³ Guillemot förklarar att knektens inkomst bestod av en värvningslega, det vill säga en kontantsumma som

---

⁵ Ericson, Lars. 1995. *Svenska knektar*. Historiska media. Lund. Sida 245.

⁶ Ericson. Sida 14.

⁷ Ericson. Sida 16.

⁸ Ericson. Sida 20.

⁹ Guillemot, Agneta. 1986. *Rask Resolutt Trogen*. Umeå universitet. Kungälv. Sida 44.

¹⁰ Ericson. Sida 36.

¹¹ Ericson. Sida 38.

¹² Ericson. Sida 84.

¹³ Ericson. Sida 196.

knekten erhöill när denne skrevs in i regementets rullor kontantlön samt avkastningen från torpet. Legan kunde variera beroende på dels hur lönsamt torpet ansågs vara och dels fanns det lokala variationer beroende på tillgång till villigt manskap samt konjunkturer.¹⁴ I en del fall så kunde även legan betalas ut i omgångar för att hindra en knekt från att rymma från sin tjänst. Den indelta knekten utbildades på det så kallade rekrytmötet för att sedan ha repetitionsutbildning och exercis på regementets övningsfält under försommaren.¹⁵ Ungefär var tredje år hölls en generalmönstring på övningsheden, den gick till som ett formellt upprop där knekten antecknades i generalmönsterrullan, nya knektar kunde skrivas in, gamla skrivas ut samt att knektarna även kunde framföra klagomål mot sina rotebönder.¹⁶ Under 1800-talets många och stora projekt, exempelvis kanalbyggande, fästningsbyggande och stambanebyggande, kunde det indelta manskapet arbetskommenderas vilket visserligen kunde vara en bra extrainkomst för knekten men det betydde att rotebönderna var tvungna att vara mer behjälpliga i soldattorpet samt att byggnadsprojekten inte var helt riskfria.¹⁷ År 1901 infördes dock värnplikten och det ständiga knektehållet försvann, Ericson Wolke förklarar att det ändock år 1961 fanns tre man kvar i tjänst.¹⁸

Den värvade knektens anställningsförhållanden skilde sig från hans indelta kollega genom att denne var kontraktsanställd på mellan 3-12 år och att denne bodde på en förläggning i en kasern där denne fick mat och husrum samt även kontant lön.¹⁹ Det vanligast förekommande var att värvade trupper var förlagda i städer eller fästningar. Enligt passevolanssystemet, där kompanichefen fick en summa från staten för att sätta upp ett värvat förband, så fick manskapet betalt för de dagar de tjänstgjorde, där den primära tjänstgöringstiden ägde rum på sommaren.²⁰ Magnusson har i sin avhandling undersökt hur de värvade soldaterna i Göteborg under frihetstidens ekonomiska möjligheter såg ut och kommit fram tills dels att manskapet var i behov av en extraförsörjning antingen inom stadens manufaktur eller inom sillnäringen eller för det Ostindiska kompaniet.²¹ Magnusson förklarar

---

¹⁴ Guillemot. sida 80.

¹⁵ Guillemot. Sida 97-98. Ericson. Sida 205.

¹⁶ Ericson. Sida 218.

¹⁷ Ericson. Sida 225.

¹⁸ Ericson. Sida 251.

¹⁹ Adolfsson. Sida 14.

²⁰ Johansson, Christer. Johansson, Fredrik. 2003. *Bussar och Bönhasar*. Saltgruvan konsult. Göteborg. Sida 66.

²¹ Magnusson, Thomas. 1987. *Proletär i uniform*. Göteborgs universitet. Sida 57-58.

även att den lön som knekten erhöll i egenskap av detsamma låg på en lägre nivå än vad knektens diversearbetande motpart tjänade och att knektens ersättning inte följde med konjunkturen vilket påverkade inkomsten negativt när det var högkonjunktur.²² Olle Brick har även undersökt de värvade soldaternas civilstatus och familjeliv, som en av C-uppsatserna som ingår i *Ett militärt stadsproletariat*, och kommit fram till att andelen knektar som hade familj drastiskt minskade under 1800-talet, framförallt eftersom ersättningen dels var väldigt låg och till viss del osäker eftersom knekten även behövde en andra inkomst för att försörja en familj.²³ En intressant detalj och väsentlig skillnad som Guillemot tar upp i sin avhandling är att indelta knektar i Umeå och Lövångers socknar under det sena 1800-talet skiljer sig på så sätt att de i hög grad gifte sig och att de gjorde det i unga år²⁴

Jan Dahlström diskuterar även den brottslighet som de värvade manskapet gjorde sig skyldiga till med utgångspunkt i tidningsartiklar som publicerats under 1800-talet där författaren beklagade sig över de värvade manskapet och deras uppförande.²⁵ Dahlströms undersökning visar att vanliga brott bland manskapet var fylleri och näsvishet, vilket även förekom i kombination, och att en stor anledning till att manskapet straffades i hög grad berodde på att de boendeförhållanden i kasern som rådde i kombination med att män i grupp kunde ha en negativ påverkan framförallt när det gäller alkoholintag.²⁶

Erik Zeeh förklarar att embryot till Värmlands regemente finns i de landsfänikor som sattes upp i Värmland och Dalsland under Engelbrektupproren under 1400-talet och att den första handlingen som finns bevarat är en mönsterrulla från år 1561.²⁷ Via att vara en del av hertig Karls, senare Karl IX, förband sattes det, efter 1617 och Gustav Adolfs landsregementesordning, upp som Södermanlans-Närke-Värmlands regemente under Herig Karl Filips ledning.²⁸ Zeeh förklarar även att regementet tjänstgjorde under de krig som Sverige utkämpade under 1600 och 1700-talet och att

---

²² Magnusson. Sida 32. Se även tabell på sidan mellan 32 och 33.

²³ Brick, Olle. 1988. "Familjebildning och dödlighet". *Ett militärt stadsproletariat*. (Artéus, red.) Militärhögskolan. Stockholm. Sida 79.

²⁴ Guillemot. Sida 183.

²⁵ Dahlström, Jan. 1988. "Uppförande och socialt anseende". *Ett militärt stadsproletariat*. (Artéus, red.) Militärhögskolan. Stockholm. Sida 83.

²⁶ Dahlström. Sida 106-107.

²⁷ Zeeh, Erik. 1951. *Kungliga Värmlands regementes historia. 1617-1950*. Nermans trycksaker. Karlstad. Sida 10.

²⁸ Zeeh. Sida 19.

även försvaret mot Norge, som då var en del av Danmark, utgjorde en betydande del av regementets ansvarsområden. Som ett svar på detta uppfördes Eda skans 1656-1657 som ett försvarsverk och utgångspunkt för försvar från och operationer mot Norge.²⁹ Indelningsverket skapades som sagt i och med riksdagsbeslutet 1682 och Zeeh förklarar att det tog ett par år innan beslutet fullt ut kunde appliceras i landsändarna, eller som Zeeh skriver ”ingångna och konfirmerade”, och det skedde för Närke 1685 samt för Värmland 1688.³⁰ Man bibehöll sammansättningen Närke-Värmland, man benämndes Närke och Värmlands infanteriregemente i rullor och räkenskapshandlingar, från Gustav Adolfs tid och uppställde 10 kompanier med en nummerstyrka på 1674 man, 1200 man från Värmland och 474 man från Närke. Sammansättningen Närke-Värmland höll i sig till 1812 då de delades i två truppförband, det ena blev Närkes regemente, och den 26 mars 1816 blev Värmlands regemente nr 22 i regementsordningen.³¹ Det indelta Värmlands regemente hade först sitt övningsfält förlagt till Varpnäs men det ersattes 1834 med, som Zeeh lite högtidligt kallar, ”med all krigarlivets romantik utrustade Trossnäs fält vid Norsälvens strand”.³² Regementet fick en nya organisatorisk struktur i och med indelningsverket avskaffades och värnplikten infördes 1901 och regementet förlades till Karlstad och övningsfältet Trossnäs övergavs.³³

Värmlands lantvärn sattes upp på order av Gustav III, genom ett brev daterat 23 augusti 1788, för att bevaka gränsen mellan Värmland och Norge, då den sistnämnda var i allians med Danmark. Kungen beordrade att ”12 man af de yngste och raskaste soldater vid varje kompani af de i Sverige varande bataljoner af Närkes och Värmlands regemente många uttagas och till en början i denna kår insättas”.³⁴ 1790 ombildades regementet till Värmlands fottjägarkår som skulle bekostas via passevolans och under de tidiga åren så var kåren i krigstjänst i Pommern 1807 samt i fälttåget mot Norge 1808-1809.³⁵ Efter krigsslutet 1814 och den tid av vakttjänstgöring som då påbörjades så ombildades kåren till Värmlands fältjägarregemente och var först förlagda i Karlstad och Eda skans

---

²⁹ Zeeh. Sida 27.

³⁰ Zeeh. Sida 33.

³¹ Zeeh. Sida 42.

³² Zeeh. Sida 51.

³³ Zeeh. Sida 53.

³⁴ Kindberg, Axel. 1918. *Anteckningar om Värmlands fältjägare. Del 1*. Utgiven på uppdrag av forna medlemmar av Kungl. Värmlands fältjägarregementets och kårs officerskår. Stockholm. Sida 2.

³⁵ Kindberg(1918). Sida 96.

men blev från och med 1832 var regementet förlagda till Trossnäs övningsfält.³⁶ En kår ur regementet var vid Krimkriget 1854 förlagda till Vaxholms fästning och enligt Kindberg så tyder det ganska smala källmaterialet från den tiden till att vardagen troligtvis förflöt utan händelse utöver vad som kan antas vara normalt för bevakningstjänst.³⁷ Den 31 december upphörde Värmlands fältjägarkår att existera och kåren uppgick 1 Januari 1902 i Kungl. Vaxholms grenadjärregemente.³⁸

Syfte

Syftet med undersökningen är att undersöka likheter och skillnader mellan ett indelt(Värmlands regemente) och ett värvat(Värmlands fältjägare) kompani i Värmland under 1800-talet.

Anledningen till att detta kan vara intressant är att tidigare studier har undersökt dels värvade förband under samma tidsperiod fast i städer, i det här fallet Stockholm i uppsatserna som utgör *Ett militärt stadsproletariat*. Det man saknar är dock den komparativa delen med ett indelt kompani eftersom förutsättningarna för anställning var olika och som författarna kommer fram till så påverkade proletariseringen av landsbygden, och de som flyttade in i städerna, manskapets sammansättning på ett negativt sätt. Adolfsson beskriver även, i sitt syfte, att han avser undersöka urbansiseringsprocesser som inträffade under 1800-talet och därför kan det av intresse att undersöka förband på landsbygden för att se hur deras personalförsörjning, givet anställningsförhållandena, såg ut.

Den komparativa studien jag har hittat, Börje Ekenvalls artikel i *Militärhistorisk tidskrift*, är intressant eftersom han jämför utdelade straff i ett indelt och ett värvat kompani men kommer fram till att det är lite som att jämföra äpplen och päron eftersom manskapet tjänstgjorde under olika förhållanden och att de värvade trupperna övervakades i kasern på ett annat sätt än den indelta knekten ute i soldattorpet vilket gjorde att de värvade soldaterna straffades i större utsträckning. Min undersökning kommer att undersöka andra parametrar än vad Ekenvall undersöker, med tanke på att anställningen är så olika för indelta och värvade knektar så kommer säkert de initiala

---

³⁶ Kindberg, Axel. 1919. *Anteckningar om Värmlands fältjägare. Del 2*. Utgiven på uppdrag av forna medlemmar av Kungl. Värmlands fältjägar- och kårs officerskår. Stockholm. Sida 14.

³⁷ Kindberg(1919). Sida 19-20.

³⁸ Kindberg(1919). Sida 17.

parametrarna att skilja sig men jag kommer att lägga stor vikt vid förändring över tid och sedan jämföra detta.

Forskningsluckan är jämförelsen mellan ett indelt och ett värvat kompani i en tid då den ekonomiska utvecklingen var betydande och människors möjligheter till försörjning förändrades och att då kunna jämföra de olika anställningarna i en agrar miljö och där förbanden hade samma geografiska rekryteringsområde.

Frågeställningar

För att uppfylla uppsatsens syfte så kommer följande frågeställningar att användas:

Vilken var den genomsnittliga åldern och tjänstgöringstiden vid mönstringstillfället och hur varierar de gentemot varandra?

Rekryterades knekten från Värmland eller varierar den geografiska rörligheten vad det gäller knektens födelseort?

Hade förbanden vakanser och i så fall hur stor procentuell andel av manskapet bestod de av?

Teoretiska utgångspunkter

Jag kommer att utgå från det som Cleas Bergström skriver i sin artikel ”Frivillig personalförsörjning” och där denne undersöker förutsättningar för rekrytering till anställda underbefäl genom att studera 1917 års rekryteringsutredning samt 1944 års civilanställningsutredning och samma års manskapsutredning.³⁹ Den primära orsaken till problemet med rekrytering var att krigsmakten betalade för dåligt och att lönen inte kunde konkurrera med civila anställningar samt att det blev ännu mer problematiskt i högkonjunkturer.⁴⁰ Bergström konstaterar att armén hade de största problemen med sin rekrytering medan signal, träng samt även i 1944 års utredning pansar samt flygvapnet inte hade samma problem eftersom dessa arbeten sågs

---

³⁹ Bergström. Sida 26.

⁴⁰ Bergström. Sida 31.

som mer meriterande för en framtida civil försörjning. Guillemot för fram diskussionerna som förekom under det sena 1800-talet där regementschefer började reagera på att den civila arbetsmarknaden, i vissa fall, började att orsaka problem med rekrytering samt att en ”förbättring av lönen skulle leda till det önskade bättre urvalet”.⁴¹

Jag applicerar teorin på det indelade och det värvade kompaniet och utgångspunkten blir att om teorin stämmer så kommer de undersökta perioderna att visa dels att arbetsgivaren är tvungen att gå utanför de ålderskriterier de ställer ju senare år som undersöks eftersom rekryteringsbasen urholkas av konkurrerande civila anställningar. De kommer även att behöva anställa folk som ligger utanför deras primära geografiska område och vi kommer därför att se en större spridning under de sista undersökta åren.

Man kan förhålla sig kritisk till teorin genom att påpeka det självklara i att ”man får vad man betalar för” och att det finns en rimlighet i att anpassa lönenivån efter marknaden. Dock så är det ju ett problem som återigen, enligt Nordgren Christensen som nämns tidigare, finns kvar och påverkar rekryteringskraften negativt vilket blir ett intressant incitament för att studera detsamma under en tid då det fanns två olika militära anställningsformer som skiljde sig åt.

Centrala begrepp

Generalmönsterrulla.

Förteckning över manskapet i ett kompani. I boken *Soldatforska!* förklaras att generalmönstringar vid ett inlett regemente hålls i regel var tredje år, ibland med ett större tidsintervall i händelse av krig. I rullan antecknades knektens nummer, rote, namn, ålder, tjänstgöringsår, om knekten är gift eller ogift, hans längd och tjänstgöringstid. I en anmärkningskolumn finns utrymme för diverse anteckningar och är enligt Ericson Wolke ”synnerligen varierande till sitt omfång och alltför ofta är kolumnen helt blank”.⁴² Dahlström förklarar att generalmönsterrullorna i allmänhet var skrivna i förväg och själva generalmönstringen, som i de flesta fall ägde rum på regementets övningshed under sommarmånadernas övningar och exerciser, gick till som ett formellt och högtidligt upprop.⁴³

---

⁴¹ Guillemot. Sida 63.

⁴² Ericson Wolke, Lars. 2012. *Soldatforska! Hur jag finner mina militära anfäder*. Sveriges släktforskarförbund. Falköping. Sida 24.

⁴³ Dahlström i inledningen till *Ett militärt stadsproletariat* där denne diskuterar det källmaterial som de tre uppsatsförfattarna använder sig av. Sida 24-25.

Generalmönsterrullorna upprättades i fyra exemplar där ett exemplar sändes till krigskollegum⁴⁴, ett exemplar sändes till landshövdingen och två exemplar fanns på regementet hos regementschefen och kompanichefen.⁴⁵

Metod, material och avgränsningar

Grundanslaget i uppsatsen är komparativt. Det primära källmaterialet kommer att kvantifieras för att sedan kunna jämföras sinsemellan och sedan kunna kopplas till den tidigare forskningen. De problem som kan uppstå med den kvantitativa delen av källmaterialet och bearbetningen av detsamma är dels handstilen hos skrivaren som skrivit generalmönsterrullan. Det förenklas dels genom att från och med generalmönsterrullorna skrivna 1850 och senare är förtryckta med samma typ av information som anges. De tidigare generalmönsterrullorna innehåller dock samma information med undantag på att socknen på knekten inte är antecknad utan bara landskapet där denne är född. I de fall då exempelvis åldern varit svår att läsa så har det gått att räkna ut det i alla fall eftersom födelseår även finns antecknat. Samma metod har i vissa fall varit gångbar när det gäller knektens tjänsteår eftersom det står datum då knekten är värvad i mönsterrullan.

Ericson Wolke förklarar att knektens ålder ibland kan vara felaktig i en generalmönsterrulla, som går att jämföra med uppgifter i kyrkoböcker.⁴⁶ Eftersom jag undersökt ett helt kompani och dessa eventuella variationer inte verkar vara vanligt förekommande så har jag inte sett det som nödvändigt att dubbelkolla alla soldater i kyrkoböckerna.

En annan detalj är att generalmönsterrullorna från 1836 och 1837 bara nämner knektens ålder i hela år medan resterande även har antecknat eventuella månader.⁴⁷ Jag har avrundat månaderna så 1-6 månader har avrundats nedåt och 7-12 månader har avrundats uppåt.

Andra detaljer som bör belysas är att generalmönsterrullorna skrevs innan själva uppropet på övningsheden vilket ibland kan föra med sig att eventuella fel i uppgifterna kan förekomma uppropade gånger. Ett möjligt sådant exempel är den indelta knekten Anders Andersson Stridsberg på rotetorpet nummer ett, västra kjerre. Han uppges i Värmlands regementes generalmönsterrulla för 1836 vara 30 år gammal med 19 tjänstgöringsår. Stridsberg skulle således rekryterats som 11 åring.

---

⁴⁴ Det exemplaret har senare mikrofilmats och finns tillgängligt på riksarkivets digitala forskarsal, SVAR.

⁴⁵ Ericson Wolke. Sida 23.

⁴⁶ Ericson Wolke. Sida 25.

⁴⁷ Exempelvis värvade knekten nummer 4 Jan Apel som i generalmönsterrullan för Värmlands fältjägare 1850 nämns vara 25 1/4 år.

Stridsberg skrivs in i generalmönsterrullan för Grums kompani 1826 som 20 åring med 9 tjänsteårs erfarenhet. Det finns en möjlighet att Stridsberg tjänstgjort som exempelvis trumslagarpojke, Adolfsson nämner i sin undersökning att den yngsta trumslagarpojken för Svea livgarde 1823 bara var 10 år.⁴⁸ Dock så avslöjar inte generalmönsterrullan någon utförligare information om Stridsbergs tidigare tjänstgöring så han får helt enkelt vara ett undantag i undersökningen. Födelselänen är i de flesta fall enkla att utläsa ur rullan, vissa problem uppkommer dock med livkompaniet för det sista undersökningsåret 1875 då kyrkosocknen där knekten är född antecknas. Till min hjälp har jag här använt Riksantikvarieämbetets *Förteckning över städer och socknar*⁴⁹ som redogör för samtliga socknar alfabetiskt och även redogör för vilket län som socknen tillhör. I vissa fall så är knekten född i Norge. Som rubrik till tabell 3 till 8 så står det att det är landskapet där knekten är född som undersöks. Detta stämmer naturligtvis inte när det gäller knektar födda utomlands så jag har gjort på samma sätt som Adolfsson i sin uppsats där han låter knektar som inte är födda i Sverige vara representerade som sina länder.⁵⁰

Materialet som kommer att jämföras kommer att vara generalmönsterrullor med tre stycken nedslag från vardera arkivbildare. Tidpunkterna varierar från 1836 till 1876, detta för att, i möjligaste mån, undvika att samma knektar tjänstgör i samtliga delar av undersökningen och därmed få en större spridning av personer. Ett kompani ur varje arkivbildare kommer att jämföras, för Värmlands regemente så kommer Grums kompani att ligga under luppen och för Värmlands fältjägare så kommer jag att undersöka livkompaniet. Anledningen till att dessa båda valts är att det finns ett rikt och jämt fördelat källmaterial över hela undersökningsperioden. Jag använder mig av riksarkivets digitala forskarsal, SVAR, som är en betaltjänst med vilken jag kommer åt digitaliserade generalmönsterrullor. Detta sätt att arbeta är mycket smidigt framförallt då jag vill kontrollera en uppgift i en tidigare eller senare generalmönsterrulla vilket då kan göras omedelbart. Det är även smidigt att kunna ha den översikt över arkivbildarens kompanier och de årtal som finns bevarade. Ur ett källkritiskt hänseende är generalmönsterrullorna ett arbetsmaterial där närheten i tid, från det att den skrivits till det att själva generalmönstringen ägde rum, inte utgör någon källkritisk betänklighet. Arbetsmaterialets natur gör det även mindre rimligt att någon medvetet skulle ha fört in falska uppgifter eller på något sätt försökt att falsifiera det som nedtecknats. Problematiken är

---

⁴⁸ Adolfsson. Sida 40.

⁴⁹ Tillgänglig på internet: http://samla.raa.se/xmlui/bitstream/handle/raa/130/varia2011_43.pdf?sequence=1&isAllowed=y Hämtat 2017-12-06 21:28.

⁵⁰ Adolfsson. Sida 31.

den som med exemplet Stridsberg ovan och det är tyvärr svårt att värja sig emot och kommer i en kvantitativ studie av ett helt kompani inte att utgöra ett problem för slutresultatet.

I arkivredovisningen till Värmlands regemente nämns att arkivet kommit i oordning när handlingarna flyttades från Trossnäs till Karlstad 1913 och man efterlyste från krigsarkivets sida en förteckning över handlingarna för att kunna förbereda leverans till krigsarkivet. 1933 levererades handlingar från 1814-1908 till krigsarkivet och arkivbeskrivningen berättar att det till 1975 gjorts ytterligare två leveranser. Det står ingenting om gallring av handlingarna så från och med att de levererats till krigsarkivet får de anses vara kompletta.

I arkivbeskrivningen till Värmlands fältjägare nämns att arkivet levererats till krigsarkivet i omgångar från 1907 till 1924, det sista kom från Vaxholms grenadjärregemente men proveniensen var från fältjägarna. Annars nämns ingenting om gallringar eller att handlingar skulle saknas.

Livkompaniet som undersöks heter i generalmönsterrullan från 1836 chefens kompani men Kindberg förklarar att i och med att stabskompanier ej längre skulle finnas vid varken indelta eller värvade kompanier från och med 7/5 1836 och chefens kompani bytte således namn.⁵¹ Den sista generalmönsterrullan för densamma, 1875, är året innan fältjägarregementet ombildades till kår som skulle ha 452 jägare istället för 540.⁵² Det är även en av anledningarna till att livkompaniet passar bra för undersökningen i och med att man annars är tvungen att pussla ihop kompaniet utefter befälen som rullan är namngiven efter.

Anledningen till att begränsa sig till ett kompani vid varje regemente är tidsmässigt relevant då uppsatsens utrymme är en C-uppsats.

Avgränsningarna gör det även relevant att diskutera frågan om att generalisera utifrån fragmentariska bevis. Fairburn talar om att man skall vara försiktig med att dra alltför stora slutsatser när man undersöker grupper av människor som avses representera en större grupp.⁵³ I mitt fall kan detta appliceras på de kompanier under de årtal jag undersöker men det skapar ändå en viss gråzon och jag får vara försiktig med att dra alltför stora slutsatser om hur källmaterialet representerar regementet och landskapet i större drag. Dock så tycker jag att man kan ge förslag på slutsatser man drar med stöd i empirin som kan vara en möjlighet att fylla dessa gråzoner. Det är

---

⁵¹ Kindberg(1919). Sida 26.

⁵² Kindberg(1919). Sida 31.

⁵³ Fairburn, Miles. 1999. *Social history. Problems, strategies + methods*. Macmillan. Basingstoke. Sida 40.

även en av anledningarna till att sprida ut undersökningen över en så stor tidsperiod som källmaterialet tillåter istället för att undersöka varenda generalmönstring för kompaniet eller för den delen hela regementet, något som tidsmässigt ligger utanför ramen för denna uppsats.

Forskningsläge

Lars Ericsons *Svenska knektar*. Översiktsverk över indelningsverket och det ständiga knektehållet, båtmanshållet samt även kavalleriets manskap. Boken berättar kronologiskt från tiden då det tidiga indelningsverket skapades via Karl XI:s indelelningsverk eller nyare indelningsverket fram tills övergången till värnplikt 1901. Verket är riktat mot en historieintresserad allmänhet och saknar traditionell notapparat för ett akademiskt verk men har en notförteckning i slutet där både handlingar från arkiv och litteratur ingår. Författaren är disputerad och arbetade vid tillfället för bokens skapande vid krigsarkivet i Stockholm. Jag kommer främst att använda mig av boken för dess övergripande kvaliteter samt att den på ett förtjänstfullt sätt behandlar indelningsverket, framförallt under den för mig mest centrala perioden under 1800-talet.

Agneta Guillemots *Rask Resolut Trogen*. Doktorsavhandling från Umeå universitet som behandlar indelta soldater i Västerbotten 1860-1901. Grundläggande studie i den indelte soldatens liv i en perifer del av Sverige under den sista tiden för indelningsverket. Guillemot förklarar hur knektarna värvades, hur de valdes ut, vilka ekonomiska incitament som fanns och hur det påverkade valet, i den mån det fanns, av yrke. Guillemot förklarar även tydligt om det dagliga livet i soldattorpet, soldatens sociala ställning i samhället där hennes argumentering för soldattorpets knappa men ändå stadiga inkomst förenklade familjebildning och resulterade i att soldaterna i undersökningen gifte sig i större omfattning och dessutom tidigare än övriga befolkningen vid den tiden.⁵⁴

Boken ger mig en bra bild av förutsättningar för framförallt försörjning och socialt anseende som följde med jobbet som indelt knekt men även, som författaren redogör för, att detta varierade från landskap till landskap.

Roger Adolfsson, Olle Brick, Jan Dahlströms C-uppsatser som publicerats i boken *Ett militärt stadsproletariat*. En bok innehållande tre stycken C-uppsatser som Gunnar Artéus handledde och som publicerades 1988. Syftet med uppsatserna var att undersöka levnadsförhållanden för de

---

⁵⁴ Guillemot, sida 183.

värvade soldaterna i Stockholm under 1800-talet.⁵⁵ Jag kommer mest att använda mig av Olle Bricks uppsats ”Arbetsmarknad och geografisk rörlighet” där författaren med generalmösterrullor, stamrullor samt kapitulationsrullor från arkivbildaren Svea livgarde undersöker dels var manskapet var födda och hur den geografiska spridningen förändras mellan 1823 till 1885 och dels vart manskapet flyttade efter att de hade avslutat sin militära tjänst.⁵⁶ I Generalmösterrullan nämns även om knekten hade något yrke eller kunde något hantverk vilket även Brick undersöker och gör en komparativ studie över samma tidsperiod som den geografiska rörligheten.⁵⁷ Jag kommer att metodologiskt att använda samma angreppssätt till källmaterialet som författarna gör, framförallt Adolfssons uppsats och kommer även att kunna koppla mina resultat till dennes uppsats.

Thomas Magnussons *Proletär i uniform*. EN avhandling från historiska institutionen i Göteborg som undersöker värvade soldater i Göteborg under sen frihetstid samt gustaviansk tid med de förutsättningar som det innebar att vara värvad soldat vid Göteborgs garnisonsregemente under 1700-talet. Magnusson gör en intressant jämförelse med det han kallar för halvproletariat, det vill säga indelta soldater eller bönder som hade sin försörjning grundat i jorden, samt helproletariat, det vill säga värvat manskap eller dagverkare som var helt beroende av en inkomst av exempelvis en industri eller dagsverken för sin försörjning.⁵⁸

Jag kommer att kunna använda Magnussons resultat framförallt när det gäller värvningen av värvat manskap och den geografiska rörlighet som ibland var nödvändig. Tidsmässigt ligger denna avhandling före min egen undersökning och behandlar dessutom, precis som de ovan nämnda c-uppsatserna, värvade förband i stadsmiljö men jag kommer även här att kunna använda mig av intressanta komparativa detaljer för anställningen och förutsättningarna för detsamma.

Christer Johansson och Fredrik Johanssons *Bussar och Bönhasar*. En bok med ett populärvetenskapligt anslag, skriven av två stycken arkivarier från Göteborg. Boken saknar notapparat men har källhänvisningar vid tabeller och ett kapitel med referenser. Jag kommer primärt att använda boken som ett översiktsverk, på samma sätt som jag använder *Svenska knektar*, över de

---

⁵⁵ Artéus, sida 7.

⁵⁶ Adolfsson, sida 31-33 samt sida 37.

⁵⁷ Adolfsson, sida 44-45.

⁵⁸ Magnusson, sida 8.

värvade manskapet. Boken förklarar på ett enkelt sätt förutsättningar och vardag för en värvad knekt under den gustavianska tiden i Göteborg. Även denna bok ligger fel i tid gentemot min uppsats men både *Bussar och Bönhasar* samt *Proletär i uniform* blir ett intressant komplement till *Ett militärt stadsproletariat* eftersom man kan jämföra likheter och skillnader i tid och geografi samt även mellan de två städerna Göteborg och Stockholm.

Börje Ekenvalls artikel ”Disciplinering av indelta och värvade kavallerister under 1800- och 1900-talen - ett civilisationsfenomen?” som publicerades i *Militärhistorisk tidskrift 2011-2012*. Ekenvall undersöker straffen som utdelades vid ett ideellt förband, livregementets dragoner, samt ett värvat förband, livgardet till häst. Det som är intressant i undersökningen, framförallt med tanke på min egen undersökning, är de problem som Ekenvall stöter på när det gäller de olika omständigheter som rör indelt och värvat förband.⁵⁹ Ekenvall menar att det innebär metodologiska problem att undersöka de olika förbanden, framförallt med tanke på hur olika tjänstgöringstiden såg ut och de ”chanser” soldaterna hade att begå brott som de kunde bli straffade för. Jag kommer framförallt att kunna använda mig av Ekenvalls slutsatser angående olikheterna eftersom även jag gör en kooperativ studie av ett indelat och ett värvat förband.

Disposition

Uppsatsen består av en inledning och bakgrund där läsaren bekantas med problematik avseende soldatförsörjning samt även får en kort exposé över indelningsverk, värvat manskap samt de båda regementena som är föremål för undersökningen. Sedermera följer uppsatsens syfte med tillhörande frågeställningar samt teoretiska utgångspunkter samt även en presentation över metodval, material samt hur forskningsläget ser ut. Efter denna del följer själva undersökningen som indelas i två olika delar, manskapets åter och tjänstgöringstid samt geografisk rörlighet och vakanser. Dessa analyseras ur källmaterialet och kopplas till den tidigare forskningen. Den sista delen i undersökningen är en sammanfattande diskussion där de båda undersökningsdelarna förs samman och diskuteras. Den sista delen innehåller en käll- och litteraturlista.

---

⁵⁹ Ekenvall, Börje. 2013. ”Disciplinering av indelta och värvade kavallerister under 1800- och 1900-talen - ett civilisationsfenomen?” *Militärhistorisk tidskrift 2011-2012*. (Edgren, Henrik. Eriksson Fredrik. Thisner, Fredrik. Red.)Försvarshögskolan. Vällingby. Sida 201.

Undersökning

Manskapets ålder och tjänstgöringsår

Sverige hade från år 1830 till år 1920 en befolkningsökning från 2,9 miljoner invånare till 5,9 miljoner invånare.⁶⁰ Anledningarna är flera men Lars Magnusson talar om bland annat den agrara revolutionen som startade på 1700-talet vilket gjorde jordbruket mer effektivt vilket i sin tur gav en högre produktion vilket kunde föda fler människor.⁶¹ Stråth förklarar att barndödligheten minskade och vaccineringen tillkom vilket även det hade en positiv inverkan på befolkningsökningen.⁶² Denna förändring har även ansetts som anledning till proletariseringen av landsbygden och de nya grupper av obesuttna som uppkom. Dessa grupper hade i bästa fall inkomstmöjligheter som backstugusittare eller statare, en grupp av människor som i regel gifte sig senare jämfört med bondeklassen samt även, ibland, drevs mellan olika försörjningsmöjligheter.⁶³

Vid rekrytering av knekten till det indelta Värmlands regemente så var det roteböndernas ansvar att sätta upp en knekt som representerade deras rote. Grundkraven från regementschefen var att knekten skulle vara 17 till 25 år samt minst 165 centimeter lång.⁶⁴ En knekt som sattes upp var tvungen att godkännas av regementschefen och kunde sättas upp emellan generalmönstringarna som skulle hållas var tredje år. Ericson Wolke förklarar även att det låg i roteböndernas intresse att rekrytera en knekt som de hade förtroende för eftersom en försupen knekt som exempelvis lät soldattorpet förfalla eller behövde assistans i alltför stor omfattning lätt kunde bli ett större besvär än vad rotebönderna ansåg det vara värt.⁶⁵ Om en knekt sattes upp som inte ansågs hålla måttet så kunde regementschefen använda något som Nordensvan kallar ”interimsafsked” där knekten gavs ett år att bättra sig, annars hade regementschefen rätt att säga upp honom. Regementschefen hade även, med stöd av ”Generalmönstringsinstruktionen af den 16. nov 1819”, rätt att avskeda knektar över 55 år eller som ”Icke äga nog styrka att bära packningen, eller med färdighet handtera geväret,

---

⁶⁰ Stråth, Bo. 2012. *Nordstedts Svenska historia 1830-1920*. Nordstedts. Falköping. Sida 249.

⁶¹ Magnusson, Lars. 2016. *Sveriges ekonomiska historia*. Studentlitteratur. Lund. Sida 171.

⁶² Stråth. Sida 255.

⁶³ Gadd, Carl-Johan. 2000. *Det svenska jordbrukets historia. Del III. Den agrara revolutionen*. Natur och kultur. Borås. Sida 229.

⁶⁴ Guillemot. Sida 59.

⁶⁵ Ericson. Sida 132.

och de, som af sjuklighet äro oförmögne att i krigstjänsten fortfara”.⁶⁶ För hela Värmlands regemente så avskedades i snitt 70 till 80 man per 3-4 års period mellan 1815 till 1884.⁶⁷

För försörjning efter avsked så inrättades år 1830 Värmlands militärpensionskassa med avsikten att betala ut pensioner åt avskedade knektar från Värmlands regemente samt även för Värmlands fältjägare. Kassan vårdades av en styrelse under landshövdingen i Värmlands län. år 1864 bildades även Manskabet vid Värmlands regemente enskilda pensionsfond, även den avsedd att betala ut pensioner till avskedade knektar. Fram till 1901 betalade man årligen ut 1000 kronor i pensioner, ”växlande mellan 10 och 40 kronor”.⁶⁸

Vid Värmlands fältjägare fanns direktiv från 1792 gällande regementets krav på en rekryt. Kindberg menar att regementschefen hade relativt fria händer med tanke på passevolansen men att kraven utgick från en minimilängd på 5 fot och 5 tum samt att rekryten skulle ”befinnas duktig och äga god kroppsställning”.⁶⁹ Från år 1824 så lät regementet rekryten undersökas av läkare och krav ställdes även på att den aspirerande knekten skulle mantalsskriva sig inom länet eftersom det utgick en årlig inkvarteringspenning på 2 riksdalen 24 skilling banco.⁷⁰ Från och med 1872 fanns kravet på att rekrytens ålder skulle uppgå till mellan 21 och 25 år gammal samt även att rekryten obehindrat skulle kunna läsa och skriva.⁷¹

I Grums kompani fanns år 1836 114 man inskrivna som meniga eller korpraler i generalmönsterrullan. Som vi ser i tabell 1 så var det manskapets snittålder 36 år. 54 man var vid mönstringen över 36 år det vill säga 47,4%. Spridningen i ålder var ganska bred då den yngste knekten, trumslagarlärlingen med det passande namnet Nils Lillman som vid mönstringstillfället var 18 år gammal med 3 års erfarenhet. Den knekt som var äldst det året var 61 årige Nils Larson Kläsfbohl på soldattorpet Kläsfbohl. I kolumnen för anteckningar står att den gamle knekten begärt avsked för ålderdoms svaghet och i generalmönsterrullan för år 1840 var han ersatt med knekten

---

⁶⁶ Nordensvan, C.O. 1904. *Värmlands regementets historia*. P.A.Norstedt & söner AB. Stockholm. Sida 298.

⁶⁷ Nordensvan. Sida 299.

⁶⁸ Nordensvan. Sida 310.

⁶⁹ Kindberg(1919). Sida 39.

⁷⁰ Kindberg(1919). Sida 40.

⁷¹ Kindberg(1919). Sida 42.

Olof Bengtson Högberg.⁷² Kläsfbohl var detta år den ende som låg utanför det åldersmässiga rekryteringsspannet som presenterats ovan.

1851 fanns det vid Grums kompanis generalmönstring 45 knektar som översteg det 36 åriga ålderssnittet, av totalt 103 knektar blir det 43,7%. Åldermannen samt den ende som avviker från de regler som satts upp för en knekts ålder i denna rulla var Jonas Skott, född Håkansson, på soldattorpet Skofterud med sina 58 och 1/4 år samt 36 och 2/12 tjänstgöringsår. I den åldersmässiga underkanten återfinns två knektar som vid mönstringstillfället var 19 år, trumslagare August Snar, född Jansson, samt volontären Bengt Gustavsson.⁷³

1876 har vi, som framgår av tabell 1, en högre medelålder i Grums kompani, 38 år. 50 stycken knektar av 110 var över detta års åldersmässiga snitt vilket betyder 45,5% av manskapet⁷⁴. De tidigare åren har haft en knekt vardera som överstigit 55 år, det mönstret följer även med detta år med 56 åriga Carl Palm, tidigare kallad Larsson samt även född i Grums socken. Den yngste knekten var den 18 11/12 år gamla Carl Johannes Wik, tidigare Palm, på soldattorpet Kjörsvik.⁷⁵

För fältjägarna var, som framgår av tabell 1, medelålder lägre. I livkompaniet år 1837 var medelålder 28 år. 42 personer av 97 var över snittålder vilket ger en andel av 43,2%. Åldermannen under det aktuella mönstringsåret var korpral Nils Gran med sina 40 år varav 16 år har spenderats i uniform. Mönstringsrullan berättar även att korpral Gran var sjuk vid mönstringstillfället samt att han är hantverkskunnig som skraddare. De två yngsta knektarna i kompaniet utgörs av de två 18 åringa rekryterna Olof Bergelin, som även var skomakare, och Anders Bergström som enligt rullan var snickare.⁷⁶

För år 1850 var 36 av 98 knektar vid livkompaniet över snittåldern 27 år. Den äldste knekten skilde sig en smula från mängden. Fältjägaren Petter Gös var vid mönstringstillfället 1850 45 år men har bara tjänstgjort i 3 år. Enligt generalmönsterrullan för år 1847 möter vi den 27 åriga rekryten Petter

---

⁷² Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrullan 1836 & 1840. Tillgänglig via SVAR.

⁷³ Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrullan 1851.

⁷⁴ Hade medelåldern varit 36 som de övriga åren hade denna siffra varit 51,8%.

⁷⁵ Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrullan 1876.

⁷⁶ Värmlands fältjägare, Livkompaniet, generalmönsterrullan 1837.

Pettersson Gös. I nästföljande generalmönsterrulla, år 1848, var Per Pettersson Gös 28 år gammal med 1 tjänstgöringsår bakom sig. I rullan som skrivs efter mitt undersökningstillfälle, för år 1851, var Petter Gös 46 år gammal och nu anges även att han var född år 1805 vilket skulle stämma. I nästkommande generalmönsterrulla som skrivs för år 1853 framkommer det att Petter Gös var avliden och har givit plats åt rekryten Anders Hallman. Tyvärr nämns inte Petter Gös dödsorsak i rullan. Fältjägare Gös får, trots att en viss förvirring angående hans ålder förekommit, räknas som 45 år i min undersökning i avseende på manskapets ålder för år 1850. Här kommer det som Ericson Wolke nämner i *Soldatforska!* och som jag tog upp i avsnittet om metod avseende problematik med manskapets ålder eftersom generalmönsterrullan skrivits innan mönstringstillfället. En annan förklaring skulle kunna vara att Gös bluffat om sin verkliga ålder för att ha möjlighet att rekryteras till tjänstgöring, något som dock gissningsvis skulle vara en smula problematiskt för en 42 åring. I andra änden finns ännu en intressant avvikelse. Fältjägaren Emmanuel Spets har under året avskedats och ersatts med den blott 15 3/4 åriga rekryten Anders Lind. Rekryt Lind var född 9 november och fyller således 16 senare på året. Hans unga ålder bekräftas av rullorna för år 1851 och 1853. Han blir senare avskedad 1861.⁷⁷

För det sista undersökningsåret för livkompaniet så är snittålder precis som året innan 27 år. 24 stycken knektar av den totala styrkan på 67 man är äldre än genomsnittet vilket betyder att 35,8% av kompaniet. Den äldste knekten vid detta mönstringstillfälle var den 54 årige Nils Nyström som tjänstgjort i 25 år och även begärt avsked. Den yngste knekten var även här en 15 åring, Gustaf Adolf Lind. Volontären Lind blir vid nästa mönstringstillfälle, år 1878, kommenderad till Karlsborg.⁷⁸

Tabell 1. Manskapets ålder.

Grums kompani, VR		Livkompaniet, FJ	
1836	36	1837	28
1851	36	1850	27
1876	38	1875	27

Källa: Kr.A. Generalmönsterrullor. Värmlands regemente, Grums kompani, 1836, 1851, 1876. Värmlands fältjägare, Livkompaniet, 1837, 1850, 1875.

⁷⁷ Värmlands fältjägare, Livkompaniet, generalmönsterrullan 1850. Även år 1847, 1848, 1851, 1853 & 1861.

⁷⁸ Värmlands fältjägare, Livkompaniet, generalmönsterrulla, 1875. Även 1878.

I Grums kompani år 1836 så låg tjänstgöringstiden på 15 år i snitt. 58 knektar av 114 hade tjänstgjort längre än så vilket betyder 50,9% av manskapet. Fem knektar hade tjänstgjort 30 år eller mer med Eric Erson Hökberg på soldattorpet södra Flokerud med sina 32 tjänstgöringsår i topp. Han beviljas avsked i mönsterrullan år 1844, nu som Eric Erson Flokberg efter 40 års tjänst. Alla knektar i denna rulla har tjänsteår bakom sig, fyra knektar har 2 år vilket är det lägsta som förekommer detta år. Den absoluta majoriteten av knektarna i denna rulla har mellan 11 till 20 tjänstgöringsår bakom sig, 61 knektar eller 53,5%. I åldersspannet 1-10 tjänstgöringsår är de 31 knektar eller 27,2%, i kategorin 21 till 30 tjänstgöringsår finner vi 19 knektar eller 16,7% och slutligen har vi 3 stycken knektar med en tjänstgöringstid på mer än 31 år vilket betyder 2,6% av manskapet.⁷⁹

I generalmönsterrullan för Grums kompani 1851 har den genomsnittliga tjänstgöringstiden gått ner två år till 13 år. 47 av knektarna hade tjänstgjort längre än så vilket omfattar 45,6% av de totalt undersökta manskapet det året. Vi återfinner fyra knektar med en tjänstgöringstid på 31 år som de manskap som tjänstgjort längst. Vi återfinner även tre stycken knektar som endast har hunnit tjänstgöra i ett år. Fördelningen denna gång är en majoritet som tjänstgjort 1-10 år, 51 knektar eller 49,4%. Vi ser således en förskjutning detta år eftersom gruppen 11 till 20 års tjänstgöringstid som dominerade 1836 nu endast utgörs av 28 knektar eller 27,2%. Vidare har vi 20 stycken knektar som tjänstgjort i spannet 21 till 30 år vilket utgör 19,4% samt som sagt 4 man som tjänstgjord i 31 år vardera vilket är 3,9% av det undersökta manskapet.⁸⁰

Slutligen så anges i tabell 2 att tjänstgöringsåren ligger genomsnittligt högst i generalmönsterrullan för Grums kompani år 1876, 16 tjänstgöringsår i snitt. 48 knektar har tjänstgjort längre än så vilket betyder 43,6% av manskapet. Den knekt som tjänstgjort längst är den 55 åriga korpralen Nils Ek som tjänstgjort i 35 2/12 år som detta år begär avsked. I den andra änden av skalan har vi fem knektar som tjänstgjort i ett år. Fördelningen av tjänstgöringsår är detta år jämnare än vad det varit vid de två tidigare undersökningstillfällena. 40 knektar har tjänstgjort 1 till 10 år vilket utgör 36,4% av manskapet. 33 knektar har tjänstgjort 11 till 20 år vilket betyder 30%, 25 knektar ligger i spannet

---

⁷⁹ Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrulla 1836.

⁸⁰ Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrulla, 1851.

21 till 30 tjänstgöringsår vilket utgör 22,7% samt slutligen 12 stycken knektar som tjänstgjort 31 år eller mer vilket betyder 10,9% av det undersökta manskapet i denna rulla.⁸¹

I livkompaniets mönsterrulla för 1837 var den genomsnittliga tjänstgöringstiden 4 år. 29 stycken knektar av de 97 undersökta har tjänstgjort längre än så vilket utgör 29,9%. Fältjägaren som tjänstgjort längst var Erik Erson Bell med sina 18 tjänstgöringsår. Den sista notisen om menige Bell görs i generalmönsterrullan för livkompaniet 1840 då denne är 37 år gammal och tjänstgjort i 21 år. Flertalet av manskapet är nyrekryterade och har således inte några tjänstgöringsår, 24 stycken är de till antalet. Jag kommer att visa fördelningen i tjänstgöringstid på samma sätt men med kortare intervallen än för Grums kompani. Anledningen härtill är de olika tjänstgöringsformerna och att tjänstgöringstiden är lägre i snitt för de värvade kompaniet. Det jag är ute efter är förändringen. Det var som sagt 97 knektar som tjänstgjorde i livkompaniet enligt mönsterrullan för 1837 och av dessa hade den absoluta majoriteten tjänstgjort från 0 till 5 år, 77 knektar eller 79,3%. 9 knektar vardera hade tjänstgjort 6 till 10 år och 11 till 15 år vilket utgör 9,3% per kategori. Den sista gruppen utgörs av 2 stycken knektar som hade tjänstgjort 16-20 år vilket blir 2%.⁸²

För år 1850 så tjänstgjorde 98 knektar vid livkompaniet där, återigen, den genomsnittliga tjänstgöringstiden är 4 år. 26 stycken knektar har tjänstgjort längre än så, de utgör 26,5% av det undersökta manskapet. Två knektar stoltserar med varsina 25 tjänstgöringsår, korpralen Anders Thalín samt menige Nils Kjellin. Återigen så dominerar gruppen som tjänstgjort 0 till 5 år, 75 man eller 76,5% utgör denna kategori. I de övriga kategorierna så har vi fler knektar i gruppen 6 till 10 tjänstgöringsår, 13 stycken eller 13,2% medan grupp 11-15 tjänstgöringsår har decimerats till 3 man eller 3,1%. Den grupp som utgjorde manskapet med flest tjänstgöringsår för 1837, 16 till 20 år har växt till 5 man eller 5,1% och vi måste dessutom lägga till en grupp, 21 till 25 tjänstgöringsår där de två ovan nämnda knektarna befinner sig och utgör 2% av gruppen.⁸³

Under det sista året för undersökningen av livkompaniet så tjänstgjorde 67 knektar vid mönstringstillfället, något vi kommer att behandla i nästföljande del av undersökningen. 22 av knektarna hade tjänstgjort längre än snittet vilket betyder 32,8% av manskapet. Den genomsnittliga

---

⁸¹ Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrulla, 1876.

⁸² Värmlands fältjägare, Livkompaniet, generalmönsterrulla, 1837. Även 1840.

⁸³ Värmlands fältjägare, Livkompaniet, generalmönsterrulla, 1850.

tjänstgöringstiden gör gentemot de tidigare undersökta åren en procentuellt dramatisk ökning, 75%, men i tjänsteår räknat höjs den endast med 3 år. Bland de knektar som tjänstgjort längst återser vi Nils Nyström med sina 25 tjänstgöringsår. Han har sällskap med knekten Olof Hand som har tjänstgjort lika länge. Återigen så dominerar den mer nyrekryterade gruppen som tjänstgjort 0 till 5 år, 41 stycken knektar eller 61,2% av manskapet. Vi ser här en jämnare fördelning på de nästföljande grupperna, vilket vi även hade i undersökningen av 1837 års mönsterrulla, 6 till 10 års tjänstgöringstid innehas av 11 knektar eller 16,4% och 11 till 15 års tjänstgöring av 10 stycken man eller 14,9%. I kategorin 16 till 20 år återfinns en knekt vilket utgör 1,5% av manskapet samt slutligen 4 man i kategorin 21 till 25 år vilket således blir 6% av manskapet.⁸⁴

Tabell 2. Manskapets tjänsteår.

Grums kompani, VR		Livkompaniet, FJ	
1836	15	1837	4
1851	13	1850	4
1876	16	1875	7

Källa: Kr.A. Generalmönsterrullor. Värmlands regemente, Grums kompani, 1836, 1851, 1876. Värmlands fältjägare, Livkompaniet, 1837, 1850, 1875.

Som vi ser i tabell 1 så är skillnaden i ålder mellan ett indelt och ett värvat kompani tydlig. Resultatet i undersökningen om manskapets tjänsteår visar även det på stora skillnader när man jämför dem mot varandra som i tabell 2.

En trolig orsak till att knektarna vid Grums kompani har ett större antal tjänstgöringsår är de för indelt manskap fördelaktiga anställningsförhållanden som framförallt yttrade sig i att ha sin primära inkomstkälla i jorden. Nordensvan nämner även att befälen i och med 1858 års tjänstgöringsregemente var noga med att knektarna skulle vistas ute på torpet och, utifrån vad som varit överenskommit vid rekrytering, arbeta hos sina rotehållare. Den största möjligheter till extrainkomster var troligen skogsarbete i den mån sådant tillfälle gavs.⁸⁵ Den indelte knekten hade således ekonomiska incitament att inte överge sitt soldattorp framförallt eftersom en avkastning i jorden inte är känslig för marknadens konjunkturer på samma sätt som den värvade knektens lön är. Guillemot talar även om geografiska skillnader i försörjningsmöjligheter för den pensionerade

⁸⁴ Värmlands fältjägare, Livkompaniet, generalmönsterrulla, 1875.

⁸⁵ Nordensvan. Sida 333.

indelna knekten på ålderns höst. I fallet Västerbotten som hon självt undersökt så fanns möjlighet att bryta ny jord för knekten och således säkra sin försörjning när knekttjänsten hade avslutats.⁸⁶ Ålderstrukturen bland de indelta manskapet i den samlade krigsmakten gick även mot en föryngring mot slutet av 1800-talet med en ökad personalomsättning.⁸⁷ Min undersökning visar att genomsnittsåldern i Grums kompani ökar men detta kan även ses som ett undantag eftersom undersökningen av Grums kompani ställt emot hela krigsmakten under samma period faller under det argument som Fairburn talar om när man generaliserar från fragmentariska bevis så kan variationer som talar emot det generella resultatet oftast uppkomma.⁸⁸

För den värvade knekten så förklaras dennes ekonomiska villkor, både i *Ett militärt stadsproletariat* och *Bussar och Bönhasar*, att soldatycket var under det sena 1700-talet i Göteborg samt i det tidiga 1800-talets Stockholm ett arbete där lönenivåerna låg under eller mycket under den övriga stadsbefolkningen.⁸⁹ I Adolfssons undersökning över det värvade Svea livgarde och dess genomsnittliga tjänstgöringstid för de meniga knektarna under 1800-talet så framgår att manskapets tjänstgöringstid minskas mellan 1823 och 1863 från 11 år och 11 månader till 11 år och 3 månader.⁹⁰ Det är dock högre i än livkompaniets genomsnittliga tjänstear som däremot ökar under den sista undersökta perioden, även om antalet undersökta knektar är mindre. Detta kan eventuellt ha något att göra med de geografiska skillnaderna där Adolfsson undersöker en stad under en period då staden hade en befolkningsökning och undersökningens slutsats är att knektarna gärna valde bort den militära banan för en civil variant som var mer välbetald.⁹¹ En slutsats man kan tänka sig är att det Värmländska kompaniet stannade kvar i sin anställning under den sista undersökningsperioden eftersom knektarna så att säga inte ”hunnit iväg” och såg att de trots allt hade en anställning.

Ser vi till förändring i åldern bland de undersökta manskapet så är inte variationen särdeles stor mellan de undersökta kompanierna sett till utvecklingen. I tabell 1 ser vi att snittåldern höjs ett år i det indelta kompaniet samt att det sänks ett år i det värvade. Det i sig är visserligen en variation men

---

⁸⁶ Guilemot. Sida 73.

⁸⁷ Guilemot. Sida 72.

⁸⁸ Fairburn. Sida 83.

⁸⁹ Adolfsson. Sida 55. Johansson & Johansson sida 109.

⁹⁰ Adolfsson. Sida 53.

⁹¹ Adolfsson. Sida 17.

talar inte för några större förändringar när endast åldern granskas. Jämförelsevis mellan de båda kompanierna så är utvecklingen likartad.

Tjänstgöringsåren varierar procentuellt sett mest i det värvade kompaniet jämfört med det indelta men sett i år är inte skillnaden särskilt stor. Intressant här är att det lägsta antalet genomsnittliga tjänsteår för Grums kompani är perioden i mitten, 1851. Vi har även den högsta snittåldern och den lägsta tjänstgöringstiden det sista undersökningsåret vilket även det går emot vad Guilemot skriver och kan eventuellt vara ett utslag för att arbetstillfällena i Grums inte är alltför många under den sista undersökningsperioden. För den värvade knekten i livkompaniet så har vi en delad lägsta snittålder under den sista undersökningsperioden men den längsta tjänstetiden vilket betyder att vi dessutom har den lägsta genomsnittliga värvningsåldern. Skillnaden här blir den ökning i tjänstgöringstid, procentuellt sett, som livkompaniet har under det sista undersökningsåret.

Sett till tjänstgöringsår så är det sista undersökningsåret, för bägge kompanierna, det år då indelningen som presenteras i undersökningen är mest jämt fördelad procentuellt sett. Det indelta Grums kompani har en jämnare spridning under samtliga undersökningsår i jämförelse med det värvade livkompaniet där 0 till 5 års tjänstgöring dominerar med minst 76,5%. År 1875 är visserligen samma kategori den dominerande för nyss nämnda kompani men, som sagt, spridningen är något jämnare vilken kan betyda att manskapet stannade i den tjänst de hade, vilket nämnts ovan.

Med Bergströms teori om att krigsmakten har svårt att rekrytera manskap, framförallt i högkonjunktur som vi ser i mitten av 1800-talet och framförallt i slutet av detsamma, och sett endast till dessa undersökta parametrar så skulle man kunna tro att variablerna skulle skilja sig mer. De enda variablerna man skulle kunna tänka sig är just livkompaniets högre tjänstgöringsår 1875 som då går rakt emot teorin. Sett utifrån detta så kan vi eventuellt säga att Grums högre snittålder under 1876 skulle kunna falla inom teorins rimlighet eftersom flertalet jobb som skapades i manufakturen under 1800-talets industriboom inte låg i Grums.

Att applicera teorin på endast dessa parametrar enskilt blir problematiskt och de kommer att ha större relevans i den nästföljande undersökningsdelen och framförallt i den avslutande diskussionen.

Manskapets geografiska rörlighet och vakanser

Med uppkomsten av transportmöjligheter försörjda av ångkraft med byggnationen av Göta kanal, järnvägslinjer, ångbåtslinjer med standardiserade tidtabeller i kombination med en urban tillverkningsindustri hade goda effekter på Sveriges ekonomi och människors geografiska rörlighet fick nya möjligheter under framförallt sista halvan av 1800-talet.⁹² Människorna var dock sysselsatta med jordbruk till stor del, Magnusson förklarar att industrins förädlingsvärde i procent av BNP går över jordbrukets först mellan sekelskiftet 1900 och 1910 men det är inte förens på 1930-talet som fler människor blir sysselsatta inom industrin än jordbruket.⁹³ För det landsbygdsproletariat som uppkom under 1800-talet och som inte hade en försörjning i jorden uppkom således förbättrade möjligheter att finna sin försörjning utanför födelseorten. Vid sekelskiftet 1900 hade ca 1,2 miljoner svenskar emigrerat utomlands, 97% hade siktet inställt på Nordamerika vilket hade blivit mer tillgängligt på grund av, bland annat, snabbare och billigare kommunikation.⁹⁴ I Adolfssons uppsats undersöker han vart knektar från Svea livgarde flyttar efter att de har avslutat sin tjänst och finner att flertalet av männen hade Nordamerika som utflyttningsort.⁹⁵

Sverige var även mellan år 1814 och år 1905 i union med Norge. Unionen hade kommit till stånd efter Kielfreden och innebar en politisk union styrd från Sverige som ett sätt att få till stånd en fred med Danmark som avträdde Norge men erhöll Färöarna, Island samt Grönland. Unionen var föremål för diverse politisk turbulans som innefattade meningsskiljaktigheter om bland annat flaggutformning och parlamentarisk struktur och slutade 1905 med att de båda länderna skiljdes som separata nationer.⁹⁶

I Grums kompani så kom 108 stycken knektar under generalmönsteråret 1837 från Värmland som vi ser i tabell 3.⁹⁷ Två andra svenska landskap finns representerade, Dalarna och Närke där två

---

⁹² Stråth. Sida 318-321.

⁹³ Magnusson(2016). Sida 277-299.

⁹⁴ Stråth. Sida 294.

⁹⁵ Adolfsson. Sida 39.

⁹⁶ Stråth. Sida 95 till 97 och sida 99.

⁹⁷ I generalmönsterrullan står det ”Wermi”. Detta har tolkats som att knekten har haft sin födelseort i Värmland.

respektive tre knektar hade sin födelseort. En knekt, Olof Svensford Presthög på soldattorpet Presthög, har sin födelseort i Norge. Som jag skrev i metoddelen så kommer knektar födda utomlands att vara representerade i tabellerna som ett land och inte ett landskap, rubriken till trots. Uppgift saknas dessutom på tre knektar där födelseuppgifter helt har lämnats därhän. En eventuell förklaring till detta kan vara, som jag nämt tidigare, att generalmönsterrullorna skrevs innan uppropet på övningsheden. I andra fall där denna uppgift har saknats så har det varit möjligt att kontrollera en tidigare eller senare generalmönsterrulla där födelseorten har angetts. En problematik, som även Guillemot tar upp, är att soldattorp antingen flyttas på grund av skiftesreformer eller att det bryts ny jord och nya soldattorp skapas med de gamla numren.⁹⁸ Sammanfattningsvis för Grums kompani år 1836 så kan vi konstatera att, som tabell 3 visar, 92,1% av de indelta knektarna var födda i Värmland.

När det gäller vakanser för ett indelt förband, och för den delen även regemente, så förklarar Guillemot att det innebär en viss problematik, framförallt när man jämför med ett värvat förband. Att ett indelt förband har vakanser behöver inte innebära att det var brist på lämpliga soldatämnen utan det kunde innebära att rote eller rusthållaren valde att betala en fast summa för att slippa underhålla roten.⁹⁹ Det kunde även betyda att roten tillfälligt var vakant efter en generalmönstring där knekten inte godkännts av regementschef eller landshövding vilket innebar att rotehållaren hade tre månader på sig att fylla vakansen, i annat fall så tillkom en förseningsavgift.¹⁰⁰ Det här blir ett av de områden där en direkt jämförelse mellan ett indelt och ett värvat förband blir problematiskt och måste diskuteras utifrån dess olika premisser.

När det gäller Grums kompani år 1836 så finns det två anteckningar om vakanser. På den första så fylls vakansen av den nyss nämnde, och i Norge födde, knekten Olof Svensford Presthög. Generalmönsterrullan avslöjar dessutom att han varit dräng och tjänstgjort i beväringen. Nästa vakans är även den tillsatt, knekten Jonas Jonsson Segelman värvas för att bruka soldattorpet nummer 104, Segeltan.¹⁰¹

I generalmönsterrullan finns detta år 118 stycken soldattorp antecknade. 114 stycken är tillsatta under generalmönstringen eller blir tillsatta och kommer således inte att räknas som en längre vakans. 4 stycken soldattorp är indragna till befäl eller till gevärsmannafabriken. Dessa kommer

---

⁹⁸ Guillemot. Sida 115-116.

⁹⁹ Guillemot. Sida 67.

¹⁰⁰ Ericson. Sida 132-133.

¹⁰¹ Värmlands regemente, Grums kompani. Generalmönsterrulla, 1836.

således att diskuteras som vakanser. Procentsatsen för vakanser, eller snarare det jag kallar vakanser, på kompaniet under detta år är 3,3%.

För sakens skull så skall jag även förklara de procentsatser som presenteras i tabell 3 till tabell 9. Om vi till exempel tar Grums kompani år 1851 som exempel så är det totala antalet knektar 103 stycken. Att de 102 stycken knektar som var födda i Värmland utgör 99% och den knekt som var född i Norge utgör 1% förklaras av avrundade procentsatser som framförallt är till för tydlighetens skull.

Tabell 3. Manskapets födelselandskap. Grums kompani, 1836.

	Antal	Procentuell andel
Värmland	105 stycken	92,1 %
Dalarna	2 stycken	1,7 %
Närke	3 stycken	2,5 %
Norge	1 stycken	1 %
Uppgift saknas	3 stycken	2,5 %

Källa: Kr.A. Värmlands regemente, Grums kompani, generalmösterrulla 1836.

Nästa undersökningsperiod för Grums kompani bjuder på mindre variation. Av de 103 styrkan knektarna som upptas i generalmönsterrullan så var 102 stycken, eller 99%, från Värmland som tabell 4 visar. Den ende knekt som finns inskriven i rullan som avviker från detta födelselandskap var en bekant från generalmönsterrullan 1836, Olof Ypper, tidigare kallad Olof Svensford Presthög. Han besitter fortfarande soldattorpet Prästhög som nu har ändrat både stavning och rotnummer. Den uppmärksamme har dessutom lagt märke till att det år 1851 i Grums kompani bara finns 103 stycken inskrivna knektar mot de 114 som är inskrivna i 1836 års generalmönsterrulla samt 110 knektar som finns i densamma för år 1876. Det finns dessutom ett antal exempel i generalmönsterrullan för 1851 där soldattorpet har bytt knekt en eller två gånger. Flertalet torp finns antecknade som indragna, bland annat Stridsbergs "Wästra Kärre" som är indraget till pistolmanufakturen. Soldattorp 65 till 70 är alla indragna till antingen "musikens underkår" eller "underofficers aflöning". Totalt finns det 14 stycken indragna soldattorp detta år, dock inget vakant i den bemärkelsen att torpet saknat menig knekt. I detta fall så kommer de 14 indragna torpen att diskuteras som vakanser eftersom det rör sig om något av en gråzon. Guillemot skriver att det fanns

stora skillnader mellan olika regementen hur knektarna bodde och att det bitvis under hennes undersökning av indelta knektar i Västerbotten under den senare delen av 1800-talet fanns knektar som av olika anledningar inte bebodde sina torp. En annan anledning som nämns är att det även fanns nybrukstorp där man, om möjlighet fanns, bröt ny jord och helt enkelt byggde nya torp. En annan faktor som kan ha spelat in är skiftesreformen som gjorde att torp flyttades.¹⁰² Hon nämner även att det fanns socknar där boendet varierade oerhört bland annat i hennes egen undersökning av Umeå socken där halva manskapet inte ens bodde i den socken som deras kompani tillhörde. En del av manskapet fick kontant lön och nyttjade inte ett soldattorp alls och vissa nyttjade det bara bitvis.¹⁰³ Detta visar på den variation som förekom och som innebär lokala variationer, dock verkar inte dessa ha förekommit i Grums kompani då de knektar som finns nedtecknade alla innehar ett soldattorp. En möjlighet som kan ha varit gällande i Grums kompani år 1851 är att vi ser ett skifte där ny mark skall brytas och vissa befintliga soldattorp därför har indragits. Det är trots allt färre tjänstgörande knektar detta år men vid nästa undersökning är det totala antalet meniga uppe i 110 stycken knektar. Om man ser till det totala antalet soldattorp så består den enda variationen av att det år 1836 finns 118 stycken soldattorp och de nästföljande undersökningsperioderna så finns det 117 stycken. Detta i sig behöver dock inte betyda att det inte bryts ny jord bara för att antalet är detsamma, även om det ligger utanför denna undersökning att undersöka variationerna av detsamma. Procentsatsen för vakanser detta år blir 11,9% även om, som vi har sett, detta kan ha sina förklaringar i hur soldattorpen behandlas. Dock så ser vi här Grums kompanis högsta vakanssiffra under undersökningsperioden.

Tabell 4. Manskapets födelselandskap. Grums kompani, 1851.

	Antal	Procentuell andel
Värmland	102 stycken	99 %
Norge	1 stycken	1 %

Källa: Kr.A. Värmlands regemente, Grums kompani, generalmösterrulla 1851.

Under undersökningsperioden 1876 så är det procentuellt inte alltför varierande från det tidigare undersökta året men, som nämnts, så är manskapet nu 110 till antalet. Som vi ser i tabell 5 så är 98% av manskapet födda i Värmland. En knekt, Lars Emil Andersson som ersatte Axel Hugo Ronge

¹⁰² Guillemot. Sida 160.

¹⁰³ Guillemot. Sida 162.

på soldattorpet Högen, var född i Tösse socken i västra Götalands län i Dalsland. Den andre knekten som i det sammanhanget avviker från det gängse mönstret är knekten Jonas Fredric Alsterlund som föddes i Örebro län i Närke. I Guillemots undersökning av den geografiska rörligheten av manskapet i Umeå och Lövånger socken så kommer hon fram till att de indelta knektarna som hon har undersökt inte i nämnvärd omfattning flyttade sig mer än inom landskapet. Anledningen till att en indelt soldat ville röra sig geografiskt var bland annat de möjligheter till extrainkomster som närområdet hade att erbjuda, i Guillemots undersöknings fall de sågverksindustrier som uppkom i Västerbotten under den sena delen av 1800-talet.¹⁰⁴ En annan poäng som hon tar upp är att den indelta knekten redan till viss del hade ett behov av att röra sig geografiskt med tanke på exempelvis arbetskommenderingar, korpralsmöten eller generalmönstringar på regementets övningsfält. Här kan säkerligen stora variationer förekomma mellan regementen där variablerna skulle kunna bestå av nybruksmöjligheter i kombination med för den indelte knekten sekundära inkomster i form av exempelvis hantverk.

De indragna soldattorpen är detta år 7 stycken till antalet och utgörs av 2 stycken torp som indragits för gevärsmannafabriken samt 5 stycken till musik och underbefäl. I övrigt finns det inga anteckningar detta år om vakanser bland manskapet. Den procentuella andelen vakanser blir här 5,9% av manskapet.

Tabell 5. Manskapets födelselandskap. Grums kompani, 1876.

	Antal	Procentuell andel
Värmland	108 stycken	98 %
Närke	1 stycken	1 %
Dalsland	1 stycken	1 %

Källa: Kr.A. Värmlands regemente, Grums kompani, generalmönsterrulla 1876.

Sammanfattningsvis för det indelta Grums kompani i Värmlands regemente så verkar det som om rotehallarna lyckades förse rotarna med det manskap som behövdes. Det undersökningsår som skiljer sig mest från mängden i avseendet geografisk rörlighet är det första undersökningsåret men en majoritet av knektarna är värvade från Värmland. Även i avseende av vakanser så verkar rotehallarna ha haft förmåga att fylla leden. Det år som sticker ut är undersökningsåret 1851 men, som Guillemot beskrev, så är det förenat med en viss problematik med indragna soldattorp och de

¹⁰⁴ Guillemot. Sida 176-178.

behöver inte nödvändigtvis ha rört sig om vakanser. Sett utifrån Bergströms teori om att den militära banan förlorar lite av sin attraktionskraft i konkurrens till civil anställning under en högkonjunktur så tyder de undersökta åren av Grums kompani snarare på att Bergströms teori blir problematisk att applicera på detsamma. Rotehållarna förefaller ha kunnat fylla de luckor som skapades och de premisser för anställningen som indelad knekt förefaller ha varit tillräckliga för att kunna anställa manskap under den undersökta perioden. Vi ser således inga dramatiska förändringar under perioden utifrån de nedslag som görs. Det finns även vissa likheter med Guillemots undersökning i anseende av det geografiska läget, Värmland ligger, liksom Västerbotten, inte helt centralt i Sverige och har inga större tätorter att skryta med vilket kan betyda att undersökningen tyder på en stadig "nivå" av människor som stannade kvar i landskapet och tog de jobb som erbjöds. Siffrorna i den sista undersökningen, 1876, kan eventuellt tyda på det.

För livkompaniet så är den geografiska spridningen större. Några detaljer som gör Värmlands fältjägare speciella är dels att knektarna inte var förlagda i kasern på samma sätt som värvade knektar vid exempelvis Stockholms garnison.¹⁰⁵ I bakgrunden till uppsatsen, där Värmlands fältjägare finns presenterat, förklarades att manskapet dels fick bege sig till Vaxholm under Krimkriget för vaktjänstgöring. Tjänsten bestod annars av utbildning av beväring samt tjänstgöring på Trossnäs under övningsveckor på sommarhalvåret. Den andra egenheten, som även den presenterades i bakgrunden, är att fältjägarerna sattes upp för att vakta gränsen mot Norge som på den tiden var i union med Danmark, med vilka Sverige förde krig. Under min undersökningsperiod är Sverige i union med Norge vilket torde ha inverkat på manskapets uppgifter.

Under det första undersökningsåret, 1837, så är majoriteten av de värvade knektarna födda i Värmland, 84% som tabell 6 visar. Den näst största kategorin utgörs av ett bortfall från uppgift av var knekten är född, 10 stycken eller 11% av manskapet. 5 stycken personer är födda utanför Värmland. Knekten Carl Gustaf Lundberg var född i Stockholm vilket blir en intressant jämförelse mot Adolfssons uppsats där han kommer fram till att värvade trupper vid Svea livgarde utgjordes av mellan 2 till 6% Värmlänningar under undersökningsåren 1823 till 1885.¹⁰⁶ Vidare så är knekten Per Hultberg från Örebro, för knekten Erik Dur finns det bara en anteckning om att han härstammar från Dalsland, knekten Carl Johan Dahl uppges komma från Bohuslän samt Gustaf Stark där det står

---

¹⁰⁵ Adolfsson. Sida 18.

¹⁰⁶ Adolfsson. Sida 31.

Göteborg under namnet.¹⁰⁷ Det kan vara på sin plats att diskutera eventuella svårigheter här. Den ort, eller landskap, som står under namnet behöver nödvändigtvis inte vara födelseort. Det kan även röra sig om orten där knekten i fråga värvades så en viss försiktighet är på sin plats. Thomas Magnusson beskriver hur rekryteringen till värvade förband i Göteborg gick till under 1700-talet. Det fanns dels officerare som arbetade som värvare men även, senare i Magnussons undersökningsperiod, meniga som fick det ansvaret. Vidare beskriver Magnusson behovet av rekrytering från andra platser än där regementet var förlagd, rekryteringsbehovet översteg tillgången på den lokala arbetsmarknaden där aktörer som Ostindiska kompaniet och sillindustrin var starka konkurrenter. Regementschefen skickade således ut manskap, eller värvningsofficerare och agenter som Magnusson kallar dem, till främst andra städer men även, och det gillades tydligen inte av bönderna, på landsbygden.¹⁰⁸ I *Ett militärt stadsproletariat*, där undersökningen sker under en senare period, beskrivs att situationen för regementena i Stockholm som annorlunda än vad Magnusson beskriver. Hit söker sig närmast folk på egen hand även om förbanden bitvis dras med vakanser, primärt orsakade av den konkurrerande civila arbetsmarknaden och framförallt under den sista halvan av 1800-talet.¹⁰⁹ Livkompaniet dras år 1837 av en vakans på plats nummer 5. Det blir en procentuell andel på, avrundat uppåt, 1% av kompaniet. Det finns inga anteckningar om att någon knekt skulle vara på rymmen utan bara ett antal avlidna knektar där deras plats har tagits av någon annan innan mönstringen, ett antal knektar har erhållit avsked men även deras nummer har blivit tillsatta och ett antal av manskapet är sjuka vid mönstringstillfället.

---

¹⁰⁷ Värmlands fältjägare, Livkompaniet. Generalmönsterrulla, 1837.

¹⁰⁸ Magnusson(1987). Sida 55-59.

¹⁰⁹ Adolfsson. Sida 54-55.

Tabell 6. Manskapets födelselandskap. Livkompaniet(chefens kompani), 1837.

	Antal	Procentuell andel
Värmland	82 stycken	84 %
Bohuslän	1 stycken	1 %
Dalsland	1 stycken	1 %
Närke	1 stycken	1 %
Västergötland	1 stycken	1 %
Uppland	1 stycken	1 %
Uppgift saknas	10 stycken	11 %

Källa: Kr.A. Värmlands fältjägare, livkompaniet, generalmönsterrulla 1837.

År 1850 så har livkompaniet fortfarande en tydlig majoritet knektar som är födda i Värmland i leden. Som tabell 7 visar så var 94% av de totalt 98 knektarna födda i Värmland. Totalt sett var 6 knektar födda, eller rekryterade, på andra platser. Knekten Johan Noréen från Stockholm i Uppland, knekten Olof Fjell som var född i Gunnarsnäs socken i Dalsland, Petter med det något ovanliga efternamnet Jätten var född i Ludvika i Dalarna, knekten Magnus Ström var född i Toarps socken i Västergötland samt knektarna Olof Dahlström och Johan Johansson Wallgren som båda var födda i Närke.¹¹⁰ Till skillnad från 1837 så står det här explicit var knekten var född, dock kan detta granskas källkritiskt eftersom en knekt rent hypotetiskt kan tänkas uppge en falsk födelseort för generalmönstringen. Att undersöka detta närmare, exempelvis i mantalslängder ligger tyvärr utanför denna uppsats tidsrymd så jag använder uppgifterna som anges i generalmönsterrullan.

Detta år upplever inte livkompaniet några vakanser utan man är fullsatta med 98 knektar på 98 platser. Det finns inte heller detta år några anteckningar om manskap som skulle ha befunnit sig på rymmen och återigen så fylls luckor orsakade av dödsfall eller avsked av en ny knekt.

En brasklapp över knekten Eric Ed som var född i Bro socken. Enligt Riksantikvarieämbetets lista över socknar så finns det 5 stycken socknar i Sverige som heter Bro, alla ligger i olika landskap. Jag har räknat Eric Ed som värmlänning eftersom det finns en Bro socken i Värmland och majoriteten av knektarna var födda där men likväl, här har vi en osäkerhet. En undersökning av knekten Eds militära karriär inom Värmlands fältjägare i övriga generalmönsterrullor ger tyvärr inte heller svaret på frågan.

¹¹⁰ Värmlands fältjägare, livkompaniet. Generalmönsterrulla, 1850.

Tabell 7. Manskapets födelselandskap. Livkompaniet, 1850.

	Antal	Procentuell andel
Värmland	92 stycken	94 %
Dalarna	1 stycken	1 %
Västergötland	1 stycken	1 %
Dalsland	1 stycken	1 %
Närke	2 stycken	2 %
Uppland	1 stycken	1 %

Källa: Kr.A. Värmlands fältjägare, livkompaniet, generalmösterrulla 1850.

Under det sista undersökningsåret för livkompaniet så ser det lite annorlunda ut. Till att börja med så har vi den lägsta procentsatsen värmlänningar i leden. Till det skall även sägas att kompaniet det här året dras med stora vakanser och endast 67 av 98 platser fylls. Tabell 8 visar att den procentuella andelen värmlänningar i livkompaniet år 1875 är 64%. Eftersom kompaniet dras med vakanser så skulle, i jämförelse med de två tidigare åren då kompaniet varit fyllt eller näst intill detsamma, så skulle den procentuella andelen värmlänningar bli 43,9%.¹¹¹ I övrigt så är 19 stycken knektar, eller 28% av manskpet, från Västergötland, 4 knektar är från Norge och en ensam knekt, Jan Petter Lund, är född i Laxarby socken i Dalsland.¹¹² Som vi ser så är knektarna i större utsträckning rekryterade från de närmast angränsade landskapen samt Norge till skillnad från tidigare undersökningsår då knektar även kommit från Dalarna och Uppland. Lars Magnusson talar om den geografiska rörligheten som skedde vid den här tiden, att framförallt människor på landsbygden med knappa försörjningsmöjligheter flyttade till industriorter.¹¹³ Detta bekräftas även av Adolfsson, som tidigare nämns, som har undersökt detsamma med utgångspunkt i Stockholm. En rimlig orsak till de siffror som presenteras i tabell 8, som verkar tyda på problematik med att fylla leden med knektar, är att vi här ser effekterna av denna geografiska förflyttning av människor från landsbygden och in i industristäder i kombination med emigrationen till framförallt Nordamerika. Detta kan även vara en spinoff effekt på förutsättningarna på de värvade knektarnas levebröd, de har beskrivits av författare till tidigare undersökningar och forskning att de värvade manskpet bara fick betalt för den tid de tjänstgjorde i uniform. Övrig tid var de tvungna att arbeta som exempelvis

¹¹¹ 43 stycken knektar från Värmland delat med de 98 platser som fanns att fylla i kompaniet.

¹¹² Värmlands fältjägare, livkompaniet. Generalmönsterrullan. 1875.

¹¹³ Magnusson(2016). Sida 220.

hantverkare eller daglönare.¹¹⁴ Med en minskad befolkning på landsbygden torde det rimligtvis finnas färre tillfällen att försörja sig på dessa sätt för de värvade knektarna när de inte var i tjänst. Detta skulle i sin tur kunna vara en del i förklaringen till varför det värvade förbandet har problem med att fylla leden.

Förutom de 32 vakanser som finns i livkompaniet år 1875 så är även knekten Nils Ek på rymmen vid mönstringstillfället. ”Uteblifven utan känd orsak. Efterlyst” lyder anteckningen. Det samma gäller även norrmännen Ole Föss och Gunnesus Kind samt knektarna Olof Björklund och Johan Fred Glans. Vi har alltså 5 stycken knektar på rymmen under denna generalmönstring. Dessa har jag likväl räknat med eftersom deras platser i generalmönsterrullan inte är vakanta men de bidrar ändå till att ge detta år en prägel av ett förband som kämpar med att fylla luckorna i leden, framförallt ställt emot de tidigare undersökta åren. Thomas Magnusson förklarar att under sin undersökning så satte man i allmänhet inte in några extra resurser på att lokalisera desertörer. En del kom tillbaka och fick strafflindring, på 1700-talet så var straffet avrättning för deserterade knektar men straffet mildrades i allmänhet till gatlopp, i synnerhet om knekten själv återvände.¹¹⁵ I fråga om knekten Nils Ek så är han ersatt i generalmönsterrullan för livkompaniet år 1878 där det finns en anteckning om att knekten Ek tagit avsked på egen begäran.¹¹⁶ Vad han fick för straff för rymningen står dock inte. När man undersöker hur platserna tillsätts så har ser man att det går flera knektar på de numren som tillsätts en tidigare. Detta torde dock ha sin förklaring med att kompaniet mönstrades varje år fram till 1851 och sedan börjar mönstras varannat och, när vi kommer fram till 1875, var tredje år. Den totala andelen vakanser under detta år blir således 32% av kompaniet och då räknar jag, som sagt, inte med de 5 knektar som är på rymmen.

Tabell 8. Manskapets födelselandskap. Livkompaniet, 1875.

	Antal	Procentuell andel
Värmland	43 stycken	64 %
Dalsland	1 stycken	1,5 %
Västergötland	19 stycken	28 %
Norge	4 stycken	6,5 %

Källa: Kr.A. Värmlands fältjägare, livkompaniet, generalmönsterrulla 1875.

¹¹⁴ Johansson & Johansson. Sida 109. Se även Adolfsson sida 17.

¹¹⁵ Magnusson(1987). Sida 88.

¹¹⁶ Värmlands fältjägare, livkompaniet. Generalmönsterrulla, 1878.

Det resultat som sammanställts visar att livkompaniet ändå klarade sig bra under de två första undersökningstillfällena men att kompaniet, av någon anledning, uppvisar problem i den sista undersökningen. När vi sätter ihop resultatet och tolkar det utifrån den teori jag använder så skulle det kunna tyda på just det som Bergström diskuterar, att fylla leden med anställd personal i krigsmakten kan innebära problem i konkurrens med den civila arbetsmarknaden. Vi ser att i alla fall ett kompani av Värmlands fältjägare under den senare delen av 1800-talet, när människor i större utsträckning förflyttar sig geografiskt, har bekymmer med att tillsätta de platser man har att fylla. Bergström visar samma sak i sin undersökning som fokuserar på 1900-talet och Nordgren Christensen förklarar att samma problematik finns kvar under första tioårsperioden av 2000-talet. Tabell 9 visar skillnaderna i utveckling, bär dock i åtanke att den ”riktiga” procentuella andelen för livkompaniet år 1875 är 43,9% sett utifrån samtliga platser i kompaniet. Jämförelsevis så håller Grums, som sagt, en stabil nivå och där verkar inte samma problematik med rekrytering av värmlänningar försiggå, gissningsvis på grund av den mer stabila inkomsten som soldattorpet innebar.

Tabell 9. Procentuell andel Värmlänningar i leden 1836-1876

Grums kompani, VR		Livkompaniet, FJ	
1836	92,3 %	1837	84 %
1851	99 %	1850	94 %
1876	98 %	1875	64 %

Källa: Kr.A. Generalmönsterrullor. Värmlands regemente, Grums kompani, 1836, 1851, 1876.

Värmlands fältjägare, livkompaniet, 1837, 1850, 1875.

Avslutande diskussion

När dessa resultat skall summeras så återgår vi till frågeställningarna för denna uppsats. I den första frågeställningen så behandlade vi ålder och tjänstgöringstid för manskapet. Den genomsnittliga åldern på manskapet förändras nästan inte alls och båda kompanierna håller en stabil nivå under hela undersökningsperioden. Snittåldern är högre för de indelta knektarna i Grums kompani vilket gissningsvis förklaras av dels den högre genomsnittliga tjänstgöringstiden vilket torde ha sin grund i att anställningsförhållandena och framförallt av försörjningen som har sin grund i soldattorpet. Även tjänstgöringstiden håller en stabil nivå, de enda variationerna är för Grums kompani år 1851 då de uppvisar den lägsta genomsnittliga tjänstgöringstiden. Orsaker till dessa kan vara, som behandlas i den andra undersökningsdelen, att vi ser förändringar i soldattorpen, eventuellt till följd av att det bryts ny jord eller skiftesreformer. För fältjägarna så ser vi en procentuellt sett markant skillnad i tjänstgöringsår under det sista undersökningsåret, 1875, vilket kan förklaras av de vakanser som uppstår detta år. En tänkbar tolkning är att de som faktiskt var kvar i tjänst kände att det ändå var ett jobb med en viss grundersättning, hur knaper den än må vara, och att vakanserna visar att de som kunde lämnade den värvade militära banan i just Värmland. Det skulle även kunna vara tänkbart att sistnämnda förklaring skulle kunna innebära en höjd snittålder i livkompaniet men den ligger, som sagt, på en stabil nivå så tolkningen blir att rekryteringen skedde av yngre manskap. Här ser vi även en likhet mellan de båda kompanierna, framförallt när vi jämför utvecklingen i ålder på manskapet, eller snarare avsaknaden av densamma med en stabil nivå på båda kompanierna.

Den andra frågeställningen rör knektens geografiska ursprung och om knektarna i fråga hade sitt ursprung i Värmland. Här börjar vi kunna utläsa skillnader, framförallt när man jämför utvecklingen mellan kompanierna. I det indelta Grums kompani så förstärks den värmländska andelen procentuellt sett och rotehållarna verkar inte ha haft några problem med att rekrytera manskap till soldattorpen, sett utgiven de undersökta faktorerna. Kompaniet håller en stabil nivå på de undersökta parametrarna. Detta kan tolkas som om även när människors ökade möjligheter att förflyta sig för att stärka sin försörjning så fanns det ändå en stabil "bas" av värmländska män som såg knektyrket som ett alternativ till att förflytta sig till en annan plats.

För det värvade kompaniet ser det annorlunda ut. Livkompaniet har under de två första undersökningsåren en större geografisk spridning än Grums kompani men de båda kompanierna håller en stabil nivå, även om man ser till vakanserna som år 1850 är obefintliga för just livkompaniet. Under det sista undersökningsåret så ser vi en förändring, eventuellt orsakat av det

som jag nämnde inte skulle ha påverkat Grums kompani. Den geografiska spridningen på knektarna är mindre sett till avstånd mellan landskapen men större sett till det procentuella antalet av hela kompaniet. Detta kan tolkas dels som om behovet av att värva knektar från andra geografiska platser ökas, i konkurrens med den civila arbetsmarknaden vilket kan ha lett till att det önskade bättre urvalet urholkades.

Den sista frågeställningen behandlar vakanser och hur stor procentuell andel av manskapet de bestod av. Begreppen vakanser är, som sagt, problematiskt när det gäller ett indelt förband. Vi ser den högsta andelen vakanser under det andra undersökningsåret, 1851, för grums kompani. Detta kan dock förklaras med antingen skiftesreformer eller att det bröts ny jord för att senare skapas nya soldattorp, medan de gamla användes för att underhålla underbefäl och manufaktur. De övriga två undersökningstillfällena håller en gentemot varandra liknande nivå. Eftersom det endast är ett kompani som undersöks och vid begränsat antal tillfällen så är jag försiktig med att dra några större slutsatser av detta. Sammantaget så verkar inte vakanser ha varit ett större bekymmer för rotehållarna, och befälen, till Grums kompani.

Vakanserna spelar dock en större roll för det värvade livkompaniet. Under de två första undersökningsåren så fyller man leder, förutom en vakans under det första undersökningsåret, och det verkar inte ha varit några problem med att manskapet rymde. Under det sista undersökningsåret så ser resultatet helt annorlunda ut och kompaniet dras med vakanser på 32% vid mönstringstillfället och kompaniet har dessutom 5 man på rymmen. Detta kan tolkas som om att urbaniseringsprocessen har slagit mot kompaniet och den ökande geografiska förflyttningförmågan hos människor har ökat. Vi kan även tänka oss att Värmlands fältjägares roll, som ju till en början var att vakta gränsen mot Norge, mot slutet av 1800-talet har spelat ut sin roll och eftersom värvade knektar fick betalt efter antalet tjänstgjorda dagar så kan det finnas en möjlighet att denna inkomst försämrades, vilket torde ha haft en negativ inverkan på rekryteringen. Här ser vi även en av de stora olikheterna i utvecklingen, Grums kompani håller en stabil nivå medan livkompaniet har större problem med både parametrarna geografisk rörlighet samt vakanser med en negativ utveckling under det sista undersökningsåret.

När vi applicerar den teoretiska utgångspunkten för denna uppsats på dessa resultat så kan det tolkas som om Bergstöms resultat även går att anamma på det värvade Värmlands fältjägare när man undersöker ett kompani. Knektarna tjänstgör visserligen längre men vakanserna och rymningarna kan tolkas som om anställningsvillkoren inte riktigt hade bärkraft i konkurrens med

den civila arbetsmarknaden, som dessutom fanns tillgänglig på större geografiska avstånd än tidigare. Vi kan här se en röd tråd från de värvade Värmlands fältjägare, via Bergströms anställda personal för tiden då merparten av krigsmakten utgjordes av värnpliktiga till Nordgren Christensens idéer om att rekryteringskraften hos en anställt försvar på 2000-talet innebär en viss problematik i konkurrens med den civila arbetsmarknaden.

När vi applicerar Bergström på det indelta Grums kompani så ter sig resultatet annorlunda. Rotehållarna lyckas fylla leden och det avbrott som 1851 års generalmönsterrulla visar kan förklaras med eventuella skiftesreformer eller nybruk. Det kan tolkas som om Grums kompani motbevisar Bergströms tankar och att vi här ser en anställningsform som, sett utifrån de parametrar som undersöks i uppsatsen, fungerar för att fylla leden och skapa en inkomstbas för knekten. I delen om den teoretiska utgångspunkten så talade jag om att en eventuell kritik mot Bergström kan förekomma eftersom det kan synas alltför trivialt att konstatera att rekryteringsbasen torde vara mer fördelaktig om man kan erbjuda en högre ersättning. Därför kan resultatet av undersökningen av Grums kompani te sig extra intressant. Dock skall man även ha i åtanke vad Fairburn visar om att generalisera från fragmentariska bevis och att detta kan utgöra ett eventuellt undantag eftersom bara ett kompani vid vardera regemente undersökts. Det kan därför finnas ett intresse av en studie i ett större format än denna uppsats där det finns tidsmässig och utrymmesmässig möjlighet till en större undersökning.

Sedan om de indelta knektarna utgjorde det önskade bättre urvalet är svårt att utläsa av dessa siffror. Det torde vara rimligt att tänka sig att befälen i det värvade Värmlands fältjägare inte var helt nöjda med de vakanser som uppstod i livkompaniet eller att efterlysa knektar på rymmen. En intressant observation är även att livkompaniet inte börjar frånga den åldermässiga strukturen i alltför hög grad bara för att täcka vakanserna.

Käll- och litteraturförteckning

Källmaterial

Krigsarkivet(Kr.A.)

Källor i form av generalmönsterrullor finns tillgängliga via Riksarkivets digitala forskarsal, SVAR.

Värmlands fältjägare

Livkompaniet, generalmönsterrulla,

1837

1847

1848

1850

1851

1853

1861

1875

1878

Värmlands regemente

Grums kompani, generalmönsterrulla,

1836

1840

1851

1876

Litteratur

Adolfsson, Roger. Brick, Olle. Dahlström, Jan. 1988. *Ett militärt stadsproletariat*. (Artéus, red.)

Militärhögskolan. Stockholm.

Ekenvall, Börje. 2013. "Disciplinering av indelta och värvade kavallerister under 1800- och 1900-talen - ett civilisationsfenomen?" *Militärhistorisk tidskrift 2011-2012*. (Edgren, Henrik. Eriksson, Fredrik. Thisner, Fredrik. Red.) Försvarshögskolan. Vällingby.

Ericson, Lars. 1995. *Svenska knektar*. Historiska media. Lund.

Ericson Wolke, Lars. 2012. *Soldatforska! Hur jag finner mina militära anfäder*. Sveriges släktforskarförbund. Falköping.

Fairburn, Miles. 1999. *Social history. Problems, strategies + methods*. Macmillan. Basingstoke.

Kindberg, Axel. 1918. *Anteckningar om Värmlands fältjägare. Del 1*. Utgiven på uppdrag av forna medlemmar av Kungl. Värmlands fältjägarregementets och kårs officerskår. Stockholm.

Kindberg, Axel. 1919. *Anteckningar om Värmlands fältjägare. Del 2*. Utgiven på uppdrag av forna medlemmar av Kungl. Värmlands fältjägarregementets och kårs officerskår. Stockholm.

Gadd, Carl-Johan. 2000. *Det svenska jordbrukets historia. Del III. Den agrara revolutionen*. Natur och kultur. Borås.

Guillemot, Agneta. 1986. *Rask Resolut Trogen*. Umeå universitet. Kungälv.

Johansson, Christer. Johansson, Fredrik. 2003. *Bussar och Bönhasar*. Saltgruvan konsult. Göteborg.

Magnusson, Lars. 2016. *Sveriges ekonomiska historia*. Studentlitteratur. Lund.

Magnusson, Thomas. 1987. *Proletär i uniform*. Göteborgs universitet.

Nordensvan, C.O. 1904. *Värmlands regementets historia*. P.A.Norstedts & söner. Stockholm.

Nordgren Christensen, Annika. 2016. *En robust personalförsörjning av det militära försvaret*. Statens offentliga utredningar. Stockholm.

Stråth, Bo. 2012. *Nordstedts Sveriges historia 1830-1920*. Nordstedts. Falköping.

Zeeh, Erik. 1951. *Kungliga Värmlands regementes historia 1617-1950*. Nermans trycksaker.
Karlstad.

Elektroniskt material

Bergström, Claes. 2011. "Frivillig personalförsörjning". http://www.kkrva.se/wp-content/uploads/Artiklar/113/kkrvaht_3_2011_5.pdf Hämtat 2018-01-04 13:12